

JURYRAPPORT

BNA BESTE GEBOUW VAN HET JAAR 2014

INLEIDING

Wat kan architectuur voor de maatschappij betekenen? Die vraag stond centraal bij de verkiezing van het Beste Gebouw van het Jaar 2014, de prijs die wordt uitgelooft door de branchevereniging van Nederlandse architectenbureaus (BNA). De prijs volgt BNA Gebouw van het Jaar op, die sinds 2006 wordt uitgereikt. Met een nieuwe naam, nieuwe categorieën en een verruiming van de inschrijving wil de BNA de meerwaarde van architectuur voor de samenleving sterker over het voetlicht brengen. Architectenbureaus konden projecten inzenden in vier categorieën: Identiteit & Icoonwaarde, Particuliere Woonbeleving, Stimulerende Omgevingen, Leefbaarheid & Sociale Cohesie. De zeskoppige jury kon maximaal twaalf projecten nomineren – drie per categorie – waaruit vervolgens een winnaar is gekozen. Daarnaast waren er drie eervolle vermeldingen te vergeven.

Wat maakt het Beste Gebouw van het Jaar? Het bijvoeglijk naamwoord 'beste' staat voor een project dat meer is dan heel mooi of goed. Het draait om excellentie in brede zin; het beste gebouw heeft niet alleen voor de opdrachtgever, maar ook voor de gemeenschap een grote betekenis. Er is niet alleen gelet op de architectonische kwaliteit - aspecten als stedenbouwkundige inpassing, interpretatie van de opgave, conceptuele kracht, consistente uitwerking op alle schaalniveaus, materiaalgebruik en detaillering. Juist ook gebruiks- en belevingswaarde, alsmede de samenwerking tussen de betrokken partijen is meegewogen. Doorslaggevend was de waarde van het project binnen zijn categorie.

In totaal zijn er 250 projecten ingezonden – nagenoeg evenveel als vorig jaar – die min of meer gespreid verdeeld waren over de vier categorieën. Het soort opgaven was zeer divers, waarbij het grote aantal herbestemmingen en particuliere woonhuizen opviel – een duidelijke weerspiegeling van de situatie in de markt. Uit het ingezonden materiaal kwam heel wat moois naar boven drijven; de jury bezocht 17 projecten.

Op locatie overtuigden sommige gebouwen nog meer dan zij op papier al deden, terwijl andere tegenvielen. Bij het nomineren van projecten heeft de jury de lat hoog gelegd; zij heeft kritisch gekozen wat er met kop en schouders bovengaat. Het beste gebouw moet op elk niveau deugen, als project voorbeeldstellend en richtinggevend zijn. Zeven gebouwen voldeden aan deze criteria en werden genomineerd, twee projecten kregen een eervolle vermelding.

Slechts twee van de genomineerde gebouwen betreft nieuwbouw, alle andere projecten zijn herbestemmingen. Bij deze herbestemmingen is volgens de jury de rol en toegevoegde waarde van de architect duidelijk zichtbaar, architectonisch, maar ook in de programmering. Een positieve ontwikkeling, vindt de jury, want pas in gebruik krijgt een project betekenis in stad, dorp of wijk.. Opmerkelijk is verder het aandeel cultuurprojecten – vier stuks – en het feit dat alle projecten die niet door particulieren zijn geïnitieerd, in opdracht van de overheden zijn gebouwd.

Het einddebat over het prijswinnende gebouw was spannend; er ontstond een heftige discussie over twee projecten: het onvermijdelijke Rijksmuseum, dat zich qua budget, tijdsplanning en betekenis moeilijk laat vergelijken met andere projecten, en Rozet. De kwaliteiten van het Rijksmuseum zijn evident; mede dankzij het vernieuwde gebouw staat Nederland weer op de internationale culturele kaart. Amsterdammers hebben niet alleen 'hun' museum, maar ook hun dierbare fietsroute

teruggekregen. En dan is er nog het bouwproces; veelzeggend is dat Oeke Hoogendijk's epische documentaire over de totstandkoming van Het Nieuwe Rijksmuseum inmiddels een klassieker is.

Hier tegenover staat dat Neutelings Riedijk op een lastige plek, waar nog niets was, een bruisend cultuurhuis heeft geschapen. Een stedelijk icoon en een ware activator voor de stad; het publiek voelt zich duidelijk thuis in het 'Arnhems blonde' gebouw en is in groten getale aanwezig, terwijl ook stedenbouwkundig een enorme sprong voorwaarts is gemaakt. Met de magistrale trappartij creëert de architect meerwaarde; de publieksfunctie maakt dat het gebouw van onder tot boven leeft.

Het Rijksmuseum is qua maatschappelijke impact en internationale betekenis wellicht 'het gebouw van het decennium'. Maar is het ook het Beste Gebouw van het Jaar? Dit werd het centrale discussiepunt binnen de jury. De strijd tussen het Nieuwe Rijksmuseum en Rozet was gelijkwaardig. Beslissend voor de jury was dat Rozet in liefst drie categorieën aan de top staat: Identiteit & Icoonwaarde, Stimulerende omgevingen én Leefbaarheid & Sociale Cohesie. De jury roept daarom met genoeg Rozet uit tot Beste Gebouw van Het Jaar 2014.

BNA BESTE GEBOUW VAN HET JAAR 2014

Rozet, Arnhem (Identiteit & Icoonwaarde)

Architectenbureau: Neutelings Riedijk architecten

Oprachtgever: Gemeente Arnhem

De opgave om op een langgerekte kavel, op de overgang tussen het historische centrum en het ontwikkelingsgebied Rijnboog, een huis te maken voor de bibliotheek, het kunstbedrijf, de kunstuitleen, de Volksuniversiteit en het Historisch Museum Arnhem was ingewikkeld. Maar met hun ontwerp voor Rozet - vernoemd naar de geveldecoratie - heeft Neutelings Riedijk de 'puzzel' subliem opgelost.

Met een openbare binnenstraat die alle functies met elkaar verbindt, en waar bezoekers op allerlei manieren kunnen verpozen, zodat het gebouw van acht uur 's ochtends tot elf uur 's avonds leeft. Met een uitgesproken warm interieur – sommige juryleden vinden het alom aanwezige hout zelfs teveel van het goede. En met fraai gelede, piekfijn afgewerkte gevels, die zich op vanzelfsprekende wijze in de stad voegen.

Rozet bewijst dat een landmark ook kan bestaan zonder te breken met de context. Sterker nog: het gebouw geeft de buurt niet alleen een nieuwe identiteit, maar ook de samenhang die de plek voorheen ontbeerde.

De jury is onder de indruk van de rijkdom die besloten ligt in dit project: de monumentale hal, het auditorium met panorama-dakterras, de beslotenheid van de bibliotheek, die door de ritmische afwisseling van boekenwanden en raampartijen verbonden is met de omgeving. En dan is er nog de ondergrondse wereld van het museum, van waaruit een tunnel leidt naar de historische kelders onder de binnenstad. Een multifunctioneel ontwerp, waar de functies toch allemaal hun eigen identiteit hebben gekregen.

Met zijn sprankelende sfeer en uitnodigende ruimtes is dit een gebouw dat op alle fronten klopt, aldus de jury. Rozet is onmiskenbaar een icoon, een aanjager binnen de stadsontwikkeling, maar met zijn publieke interieur even goed een ontmoetingspunt en een podium voor stedelijke activiteiten.

NOMINATIES

Categorie: Identiteit & Icoonwaarde

Het Nieuwe Rijksmuseum, Amsterdam

Architectenbureau: Cruz y Ortiz Amsterdam BV

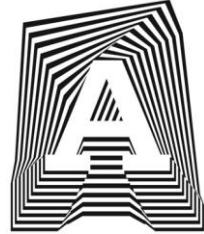
Oprachtgever: Het Rijksmuseum

Is het Nieuwe Rijksmuseum, verbouwd voor 375 miljoen euro over een periode van tien jaar, met als vertrekpunt de 'katholieke kathedraal' van architect Pierre Cuypers, niet hors concours? Misschien wel. Maar dat maakt de hier geleverde prestatie niet minder, vindt de jury. Van een bestaand icoon is immers een nog veel groter icoon gemaakt. Lof dus voor de Spaanse architecten Cruz y Ortiz, die van begin tot eind samen met hun opdrachtgever hebben gevochten om de kwaliteit van hun ontwerp overeind te houden.

Alleen al de manier waarop dit project tot stand is gekomen, met bloed, zweet en tranen, alsmede de betekenis van het gebouw (inclusief fietstunnel) voor Amsterdam, Nederland, internationaal, maakt dat dit project zijn functie van museum ontstijgt. Los daarvan is de jury onder de indruk van deze 'ijzersterke herbestemming' en de ingreep die de architecten hebben gedaan.

Met de nieuwe ondergrondse laag is de logistiek van het museum gestroomlijnd, terwijl in de binnenhoven twee indrukwekkende entreeruimtes zijn gecreëerd, waar de fraaie licht- en schaduwwerking opvalt. Een kanttekening wordt geplaatst bij de draaideuren naar de entree, die qua schaal niet mooi aansluiten bij de atria. Een ander kritiekpuntje zijn de trappartijen binnen, die vrij plotseling een hoek maken, wat bij drukte gevaarlijke situaties oplevert.

De keuze om 'verder met Cuypers' te gaan overtuigt; samen met de restauratiearchitecten is het gelukt diens prestatie tot in detail te evenaren. De nieuwe, ingetogen architectuur biedt het nodige tegenwicht. Dit is een project van een tijdloze klasse; het Rijksmuseum kan zo weer honderd jaar mee.

Categorie: Leefbaarheid & Sociale Cohesie

Cultuurcentrum Energiehuis, Dordrecht

Architectenbureau: TenBrasWestinga Architectuur / Interieur en architectenbureau Stedenbouw B.V.
Opdrachtgever: Gemeente Dordrecht

Een project met power: het Energiehuis in Dordrecht. De voormalige energiecentrale uit 1905, die vroeger de regio van energie voorzag, is na dertig jaar leegstand nieuw leven ingeblazen. En hoe; dit culturele bolwerk, met onder anderen een poppodium, muziekschool en jeugdtheaterschool, barst van de energie en mogelijkheden. Met vijf multifunctionele concertzalen – mét daglicht – v eertig kleine zalen, en horeca weet het Energiehuis mensen te verleiden; uit de hele regio stromen de bezoekers toe.

De architect heeft goed aangevoeld wat het gebouw paste, oordeelt de jury. De aantrekkelijke ruigheid van het bakstenen complex is intact gelaten; bestaande constructies zijn op veel plekken in het zicht gebleven, oude materialen hergebruikt. Daaraan zijn stoere staalconstructies – lasnaden nog zichtbaar – toegevoegd, donkergrijs geschilderd. Het oogt bedrieglijk eenvoudig, maar juist dat maakt de invulling van deze complexe opgave razend knap.

Dé vondst van het gebouw is de zogenoemde 'sneede' door het complex, waaraan de verschillende functies hun 'voor deur' hebben. In deze lichte en brede verkeersruimte treffen balletdansers, feestgangers en concertbezoekers elkaar, en worden de organisaties informeel met elkaar verbonden. Met succes; het Energiehuis bruist terwijl het ook zakelijk loopt.

Een vraag die rijst is welke gevolgen de bundeling van culturele functies voor het centrum van Dordrecht heeft, waar verschillende panden leeg zijn achtergebleven. Een kritische kanttekening wordt geplaatst bij de bouw van een nieuwe parkeergarage naast het Energiehuis, waardoor de verbinding met de rivier, evenals de landmarkfunctie die het gebouw in de omgeving heeft, verloren zal gaan. Dat neemt niet weg dat de jury bewondering heeft voor de manier waarop dit omvangrijke industriële complex is 'opgeladen'.

Categorie: Stimulerende Omgevingen

Internationale School Eindhoven (Campus ISE), Eindhoven

Architectenbureau: diederendirrix architecten
Opdrachtgever: ISE-DB-VOF

Het project voor de Internationale School in Eindhoven begon met een stedenbouwkundige beperking. Tussen de gebouwen van de voormalige kazerne uit 1939, een rijksmonument, mochten geen connecties gebouwd worden, zo stond in het cultuurhistorische advies van Crimson.

Diederendirrix heeft die restrictie om weten te zetten in een kwaliteit, aldus de jury. Met hun vindingrijke plan voor een ondergronds 'tunnelstelsel,' dat de bestaande gebouwen en een aantal nieuwe paviljoens met elkaar verbindt, is het complex niet alleen een geheel geworden, maar bleef ook de buitenruimte gespaard. Waardoor de school, prachtig gelegen in het bos, nu beschikt over een heuse campus. Juist die overvloed aan speelruimte maakt de Internationale school zo aantrekkelijk en dynamisch.

Er zat een risico aan dit plan, zo realiseert de jury zich; de ondergrondse infrastructuur had makkelijk naargeestig kunnen worden. Het tegendeel is het geval: door hun ruime maat zijn de gangen meer dan verkeersruimten; ze worden volop gebruikt door de leerlingen. Opvallend is verder hoe licht de ruimtes zijn, dankzij een groot aantal daklichten, die op het maaiveld gebruikt kunnen worden als zitbanken. De glazen overkapping van de mediatheek, omringd met een hek, vindt de jury minder geslaagd.

Over de nieuwe architectuur is de jury wel te spreken. De goudkleurige paviljoens staan goed in het landschap, terwijl het geanodiseerde aluminium ook de ingrepen in de bestaande gebouwen inzichtelijk maakt. Veel aandacht is uitgegaan naar details, zoals de voorgevel waarin de vlaggen verwerkt zijn die de 36 nationaliteiten op deze school vertegenwoordigen. Dit project laat volgens de jury zien dat je als architect ook binnen een DBFMO-contract (Design-Build-Finance-Maintain-Operate) en met een beperkt scholenbouwbudget iets bijzonders kunt maken.

Museumkwartier 's Hertogenbosch, Den Bosch

Architectenbureau: Bierman Henket architecten

Opdrachtgever: Provincie Noord-Brabant, gemeente 's-Hertogenbosch, Bouwcombinatie De Bonth Van Hulst en Stam + De Koning

Een sterk staaltje 'architectonische stedenbouw', zo omschrijft de jury het Museumkwartier in Den Bosch. Het project behelst de uitbreiding van het Brabants museum, de restauratie van het 18e-eeuwse paleis en de renovatie van de vleugel die Wim Quist in 1987 bouwde, alsmede nieuwbouw voor het Stedelijk Museum Den Bosch en renovatie van de griffie uit 1903, waarin de kantoren zijn ondergebracht.

Bierman Henket architecten heeft goed begrepen dat hier geen grootse architectuur nodig was, maar een beperkte ingreep die van een gevarieerd gebouwencomplex een geheel zou maken, of nog beter: meer dan de som der delen.

De ontwerpers hebben de verschillende bouwwerken vakkundig tot een wereld gesmeed, met een prettige sfeer, een logische route en een terughoudende, tijdloze architectuur. Een slimme zet is de nieuwe rondgang. Deze verbindt de gebouwen met elkaar, zodat je binnendoor van het ene naar het andere museum oversteekt – fijn in een Hollands klimaat – terwijl bezoekers uitgenodigd worden om ook eens bij 'de burens' binnen te lopen. Daarbovenop biedt de glazen gang zicht op de prachtige paleistuinen, het hart van het complex.

De sheddaken die de architect voor dit project ontwierp, met geïntegreerde verlichting, sprinkler en elektra, zijn wat de jury betreft over the top – een afgezwakte versie van de klassieke daklichten die architect Quist eerder ontwierp. Het idee om de doorkijkjes die Quist in zijn uitbreiding introduceerde, door te zetten, vindt de jury evenwel geslaagd. Via talloze ramen en open hoeken heb je vanuit het Museumkwartier zicht op de omringende straten en stegen, en is het complex stevig verankerd in de binnenstad.

Categorie: Particuliere Woonbeleving

Villa Kogelhof, Kamperland

Architectenbureau: Paul de Ruiter architecten

Opdrachtgever: Particulier

In het Zeeuwse Kamperland, tegen het decor van de Oosterschelde en windmolens, is het nieuwe landgoed Kogelhof ontwikkeld, waarvoor 71.000 bomen zijn aangeplant op 26 hectare grond. Een eigentijdse vorm van natuurontwikkeling en –beheer, waarbij de traditionele overheidstaak is overgenomen door een particulier opdrachtgever.

Het landhuis op dit publiek toegankelijke landgoed is de spectaculaire Villa Kogelhof, een modernistische glazen doos die, leunend op een V-kolom, ‘zweeft’ boven een zwembad.

De manier waarop door de opdrachtgever, landschapsarchitecten Bosch Slabbers en architect Paul de Ruiter is nagedacht over nieuwe kansen voor landschapsontwikkeling vindt de jury interessant en waardevol – zeker voor deze krimpregio. Hier is niet alleen een architectonische statement gemaakt, maar ook een soort erfgoed gecreëerd; over tien jaar is dit een bos, nu al leven er volop vogels en vleermuizen.

Het beeld van het glazen huis in het (nu nog) open landschap wordt ‘enorm sterk’ gevonden, de spanningsvolle entree, waarbij je via de parkeergarage en een betonnen trap naar boven, richting het licht loopt, getuigt van ‘een grote beheersing’. De beoogde, maximale transparantie en ruimtelijkheid is tot in detail uitgewerkt.

Toch is de jury niet onverdeeld positief over deze particuliere woonbeleving. Met zijn hermetische woonkamer – uitgezonderd de deur naar de patio kan er geen raam open - en harde materiaalgebruik, voelt dit meer als een toonzaal dan een leefhuis. Het lijkt lastig om alledaagse zaken in deze architectuur een plek te geven.

Wat beklijft is het krachtige gebaar en de gelaagde ruimtelijke opbouw. Bovendien onderscheidt dit project zich van andere woonhuizen, doordat het in zijn eigen energie voorziet.

Verbouw Boerderij Friesland, IJlst

Architectenbureau: Jelle de Jong architecten

Opdrachtgever: Anoniem

Een maatschappelijke opgave in landelijk gebied: de herbesteding van leegstaande monumentale boerderijen. De verbouwing van een Friese stelpboerderij door Jelle de Jong architecten, laat zien welke potentie in deze gebouwen schuilt. Voor een particuliere opdrachtgever is de reusachtige stal getransformeerd tot een royaal woon-werkhuis, terwijl in het voorhuis en de voormalige melkkelder twee appartementen voor de verhuur zijn gemaakt.

De ruimtelijke opzet, waarbij de nieuwe functies in een stapel witte dozen ondergebracht zijn, vindt de jury sterk en spannend. Met deze omkeerbare ingreep blijft de karakteristieke kap onaangetaast en de originele spantconstructie in vol ornaat zichtbaar, terwijl via de ‘uitzichtkamer’ bovenin daglicht wordt binnengehaald.

Als minpunt wordt de aansluiting van deze kamer met het dak genoemd; jammer dat op dit punt de bestaande constructie wordt geraakt. Los daarvan is de jury onder de indruk van de zorgvuldigheid waarmee te werk is gegaan en het oog voor details, zoals de schuifpuien met aluminium luiken. Van buiten is het nauwelijks zichtbaar dat een deel van de gevel vervangen is, terwijl hierdoor de tussenruimte als buitenruimte gebruikt kan worden.

Al met al overheerst enthousiasme; dit is niet alleen een aangename woonruimte, maar ook een project waarvan je zin krijgt om een boerderij te kopen en er zelf mee aan de slag te gaan.

EERVOLLE VERMELDINGEN

Uitbreiding Museum De Fundatie, Zwolle (Identiteit & Icoonwaarde)

Architectenbureau: Bierman Henket architecten

Opdrachtgever: Gemeente Zwolle

Wie zegt: het ei, het oog, de wolk, denkt meteen aan de uitbreiding van Museum de Fundatie in Zwolle. Met hun ontwerp heeft Bierman Henket architecten niet alleen een relatief onbekend museum op de kaart gezet, maar ook een nieuw ankerpunt in Zwolle gecreëerd, ziet de jury.

De lichtblauwe blob die op het dak van het neoclassicistische Gerechtshof uit 1840 is geland, is een onmiskenbaar icoon. Een dubbelzinnig icoon, dat wel; afhankelijk van het weer en de kant van waaraf je kijkt, valt het gebouw op of lijkt de 'wolk', bekleed met 55.000 driedimensionale keramische elementen, juist op te lossen in de lucht. Precies die tweeslachtigheid vindt de jury zo fascinerend.

Enmaal binnen wacht een lichte teleurstelling. De belofte van het exterieur en de rit met de glazen lift naar boven wordt niet ingelost; dit is niet de wonderschone ruimte waar de jury op hoopte. Exposities blijken lastig in te richten, de kwaliteit van het licht valt tegen. Tegenover het uiterst zorgvuldig ontworpen exterieur, is de ruimtelijke beleving volgens de jury een gemiste kans.

Voor het lef om deze even mooie als gewaagde ingreep te doen, geeft de jury echter graag een eervolle vermelding.

Alles gescheiden behalve tafel en bed, Wassenaar (Particuliere Woonbeleving)

Architectenbureau: Kavander Architectenbureau BNA

Opdrachtgever: Josette Keegstra

'Alles gescheiden behalve tafel en bed' is de titel waaronder architect Kees van der Hoeven voor zichzelf en zijn levenspartner een woonhuis ontwierp in het bos van Wassenaar. Na een jarenlange LAT-relatie wonen ze nu samen - en tegelijkertijd apart - in een volmaakt symmetrisch huis. Ze komen binnen via hun eigen entree, hebben ieder een woonkamer, badkamer en studeervertrek en zelfs de thermostaten zijn gescheiden. Enkel de keuken en de slaapkamer in het midden van het huis worden gedeeld.

Een geweldig verhaal, vindt de jury, en bovendien een sterk idee, dat uiterst consequent is doorgevoerd. Het ontwerp, waarin zelfs persoonlijke zaken als schilderijen en meubilair zijn meegenomen, past de bewoners als een maatpak. Dit is wat je noemt een particuliere woonbeleving.

De architectonische uitwerking van het concept weet de jury minder te imponeren. De weinig subtiele inpassing in de omgeving, de wel erg kleine slaapkamer en het simpele materiaalgebruik maken dat het verrassende concept in werkelijkheid enigszins tegenvalt.

De eervolle vermelding is voor de verfrissende blik die dit project op de eengezinswoning werpt. In de pluriforme samenleving zoals we die tegenwoordig kennen, zullen steeds meer mensen behoefte hebben aan niet-standaardwoningen. De vraag naar samen apart, of apart samenwonen zal in de toekomst ongetwijfeld toenemen.

Jury:

Paul Schnabel, juryvoorzitter

Marijn Schenk

Do Janne Vermeulen

Ronald Rietveld

Gerard Comello

Gerrit van Vegchel

Jurysecretaris en auteur rapport:

Kirsten Hannema